

הנחיית פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 7.16 – שמירת חפצים בתיקים פליליים	
ז' סיון תשפ"ב, 6 יוני 2022	2 בדצמבר 2020

7.16 שמירת חפצים בתיקים פליליים

מטרת הנחיה זו היא להתוות את מדיניות התביעה בנוגע לשמירת חפצים שנתפסו במהלך החקירה, בתיקים בהם הוגש כתב אישום.

רקע כללי

1. בשנים האחרונות התברר כי נושא שמירת חפצים שנתפסו בחקירה – בין שהוגשו כמוצגים ובין שלא – לוקה בחסר. במקרים לא מועטים היה קושי לאתר את החפצים תוך כדי המשפט ובייחוד לאחריו, והתברר גם שחפצים הושמדו במקרים מסוימים לאחר סיום ההליך, למרות החשיבות שבשמירתם.¹
2. לאור זאת, החל צוות במשרד המשפטים בתהליכי בחינת הנושא על כל היבטיו, לשם הסדרתו בחקיקה. במסגרת הדיונים שנערכו ומשהתברר כי אין נהלים מסודרים ואחידים לעניין זה, לקחה על עצמה הפרקליטות לקבוע נוהל אשר יסדיר את נושא שמירת החפצים לאחר סיום המשפט, עד להסדרת הנושא בחקיקה.
3. טרם שגובש נוהל כאמור, התפרסמה החלטת הנשיאה לשעבר מ' נאור במ"ח 8498/13 אל עב"ד נ' מ"י (החלטה מיום 12.2.15; להלן: **עניין אל-עב"ד**), אשר קבעה, בתמצית, כי חוק הארכיונים ותקנותיו חלים גם על מוצגים וחפצים בהליך הפלילי. החלטה זו לא הותירה למעשה מרחב שיקול דעת לתביעה או לבית המשפט להורות על תקופות שונות של החזקה בחפצים או על השמדתם או החזרתם. זאת, כיוון שחוק ותקנות הארכיונים קבעו תקופות ארוכות להחזקת החפצים, ללא אפשרות לחריגה מהן.
4. בעקבות החלטת הנשיאה, ולאחר עבודת מטה, פורסם ביום 31.12.15 תזכיר חוק שמירת מוצגים לצרכים ראייתיים, התשע"ו-2015 (להלן – תזכיר החוק או התזכיר). תזכיר החוק ביקש להסדיר באופן ישיר ובאמצעות חוק חדש ויעודי את כל נושא שמירת החפצים בתיקים שהוגש בהם כתב אישום, וזאת בין אם הוגש החפץ כראיה ובין אם לאו. נכון למועד הוצאת הנחיה זו והתיקון האחרון לה, טרם אושר התזכיר לצורך הגשתו כהצעת החוק ממשלתית.
5. בשנת 2016, בעקבות החלטת הנשיאה בעניין אל-עב"ד, הנחה פרקליט המדינה את המשטרה והפרקליטות כי עד לשינוי המצב המשפטי שנוצר כתוצאה מההחלטה – באמצעות חקיקה או פסיקה – הרי שבתיקים של פשע חמור, כאשר אין בעיה מיוחדת לשמור על החפצים, החפצים ישמרו ולא תוגשנה בקשות להחזרתם או השמדתם.

¹ ראו לעניין זה, בין היתר, את דוח מבקר המדינה 68 מיום 8.5.18, בפרק "מייצגי המדינה הערכאות - עיון וטיפול בחומרי חקירה בהליך הפלילי", בתת הפרק "הטיפול בחומרי החקירה ושמירתם", עמ' 1369 ואילך.

הנחיית פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 7.16 – שמירת חפצים בתיקים פליליים	
ז' סיון תשפ"ב, 6 יוני 2022	2 בדצמבר 2020

6. שינוי שכזה אירע ביום 26.3.18, עם הינתן פסק דינו של בית המשפט העליון בבש"פ 4073/17 **ראדה נ. מ"י** (להלן – "**עניין ראדה**"). בפסק הדין נקבע, בניגוד להחלטה בעניין **אל-עביד**, כי המחוקק לא ביקש להסדיר באמצעות חוק הארכיונים את סוגיית השמירה על חפצים שנתפסו לצרכי חקירה ומשפט, וכי פקודת סדר הדין הפלילי (מעצר וחיפוש) [נוסח חדש] תשכ"ט-1969 (להלן – "**הפסד"פ**" או "**הפקודה**") היא המסגרת הנורמטיבית החולשת על תפיסת חפצים לצרכים משפטיים פליליים, החל מתפיסתם ועד לתום המשפט ולאחריו, בין אם חפצים אלה הפכו למוצג ולראיה במשפט, ובין אם לאו. זאת, בכפוף להוראות ספציפיות הקיימות בחוקים אחרים, הקובעות מה יעשה בחפצים מסוג מסוים, כדוגמת סמים, שטרי כסף מזויפים, נתונים שהופקו מדנ"א, חומרי נפץ, ועוד.
7. בה בעת, נציין כי מעמדה המחייב של הלכה זו סווג בהחלטת כב' הנשיאה א' חיות בבקשה לדיון נוסף בפסק הדין בעניין ראדה. בהחלטתה מיום 8.8.19 בדנ"פ 6875/18 **הסניגוריה הציבורית נ' ראדה ואח'**, קבעה כב' הנשיאה חיות כי "**הקביעות בפסק הדין בכל הנוגע למסגרת הנורמטיבית החלה על ביעור והשמדת תפוסים**" לא נדרשו לצורך ההחלטה בהליך, ועל כן הן בגדר אמרת אגב ואינן הלכה. זאת, בניגוד לקביעות שבפסק הדין בנוגע לסוגיה של **השבת תפוסים**, שנדרשו לצורך הכרעה בתיק וכן מהוות הלכה. הנשיאה העירה כי מסקנתה "**מותירה את המחלוקת בשאלה מהו ההסדר הנורמטיבי החל בסוגיית ההשמדה והביעור של תפוסים במידה רבה בלתי פתורה**", וקראה – כמו שופטי ההרכב בעניין **ראדה** – להסדרת הנושא בחקיקה.
8. כאמור לעיל, נכון למועד פרסום הנחיה זו והתיקון האחרון לה, טרם הסתיימה עבודת המטה על תזכיר החוק, והוא טרם אושר כהצעת חוק ממשלתית.
9. בהיעדר צפי ברור לקידום הליך החקיקה, ומשפירש מותב של בית המשפט העליון בעניין **ראדה** את המצב המשפטי הנוהג ומצא כי הפקודה היא שמסדירה את תחום שמירת החפצים, ולא חוק הארכיונים, נוצר צורך להנחות את גורמי התביעה בנושא זה, באמצעות הנחיה זו. זאת, על בסיס העקרונות שנקבעו בתזכיר החוק ובפסק הדין בעניין **ראדה**.
10. יודגש כי ההנחיה תחול אך ורק בתקופת הביניים עד להשלמתו של הליך החקיקה, וכי אין בתוכן ההנחיה כדי ללמד על עמדת המדינה באשר להסדר הראוי בחוק. הנחיה זו נוסחה, בין היתר, דווקא מתוך ההבנה כי ההסדר הסופי שייקבע על ידי המחוקק עשוי לקבוע חובות שמירה רחבות יותר מאלה שהוצעו בתזכיר החוק, או מאלה שיוצעו בהצעת החוק הממשלתית, לכשתוגש. היינו, אחד הרציונאלים העומדים בבסיס ההנחיה הוא הרצון שלא להביא למצב בלתי הפיך, בו מוצגים שלא היו צריכים להיות מושמדים לפי ההסדר העתידי שבחוק, יושמדו כבר בתקופת הביניים.

הנחיית פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 7.16 – שמירת חפצים בתיקים פליליים	
ז' סיון תשפ"ב, 6 יוני 2022	2 בדצמבר 2020

הנחיה

כללי

11. עניינה של הנחיה זו בחפצים אשר נתפסו על ידי המשטרה, יוצרו או הופקו על ידה או עבורה במסגרת חקירת עבירה, וכן חפצים אשר הוגשו לבית המשפט כראיה מטעם הנאשם. זאת, למעט חפץ שנתפס לצורך חילוטו בלבד ודגימה הנשמרת כרשומה רפואית לפי כל דין.

12. כמו כן, לא תחול ההנחיה כאשר יש הסדר חקיקתי מיוחד החל על סוג החפץ שנתפס וקובע מה ניתן לעשות בו, כגון בעניין **סמים** (סעיפים 35-36 לפקודת הסמים המסוכנים [נוסח חדש], התשל"ג-1973), **כלי נשק** (סעיף 18 לחוק כלי היריה, תש"ט-1949), **כסף מזויף** (סעיף 484 לחוק העונשין, התשל"ז-1977) וכיוצא בזה.

13. הנחיה זו תחול רק על חפצים בתיקים בהם הוגש כתב אישום.

תקופות שמירת חפצים

14. להלן יפורטו תקופות שמירת החפצים –

א. במקרים הבאים, יש לשמור את החפץ עד למועד שבו פסק הדין הפך לחלוט, או עד לשחרורו של הנאשם מן המאסר, לפי המאוחר:

(1) כאשר הנאשם הורשע בעבירה שדינה 16 שנות מאסר ומעלה; זאת, למעט אם כתב האישום הוגש לבית משפט השלום.

(2) בכל מקרה בו נדון הנאשם לעונש כולל של 7 שנות מאסר ומעלה. לעניין זה, אין זה משנה אם העונש הוטל גם בגין עבירות אחרות נוספות. כמו כן, אין זה משנה אם העונש כולל בתוכו הפעלת תנאי במצטבר.

ב. בכל שאר המקרים יש לשמור על החפץ רק עד למועד שבו פסק הדין הפך לחלוט.

ג. כפי שיתואר להלן, יתכנו מקרים ספציפיים, בהם יהיה ראוי לשמור את החפץ לתקופה ארוכה יותר או קצרה יותר.

השמדת תפוס או החזרתו לאחר חלוף תקופת השמירה

15. לאחר חלוף תקופת השמירה המצוינת לעיל, ניתן שלא לשמור עוד את החפץ, להחזירו לבעליו, או להשמידו, אך זאת רק לאחר הגשת בקשה בעניין זה לבית המשפט לפי הפסד"פ – שתוגש ככלל מיד עם סיום ההליך – ובהתאם לאמור בהחלטה בבקשה.

הנחיית פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 7.16 – שמירת חפצים בתיקים פליליים	
ז' סיון תשפ"ב, 6 יוני 2022	2 בדצמבר 2020

16. כאמור, בקשה להשמדת חפץ או החזרתו יש להגיש, ככלל, כבר עם סיום ההליך בערכאה הדיונית. בית המשפט יתבקש להורות כי המוצגים יושמדו או יוחזרו בעתיד, לאחר חלוף תקופת השמירה. בדרך זו, המוצגים יועברו לשמירה במשטרת ישראל עם צו שיפוטי מתאים, ומשטרת ישראל תשמיד את המוצגים או תחזירם רק לאחר חלוף תקופת השמירה. נוכח העובדה שבחלוף תקופת השמירה, אשר אורכת לעיתים שנים רבות, אין יותר תובע או פרקליט המכירים את התיק, ואף אין זה אפשרי או מעשי ליצור קשר עם הנאשם או בא כוחו, או עם צדדים אחרים להליך, סיום ההליך בערכאה הדיונית הוא, ככלל, המועד המתאים ביותר לקבלת החלטה זו.

17. טרם הגשת הבקשה, על הפרקליט או התובע לשקול האם אין הצדקה להמשיך ולהחזיק בחפץ מעבר לתקופת השמירה. כך יהיה, למשל, אם בא כוח הנאשם ביקש זאת, או כאשר צפויה להיות מוגשת בקשה למשפט חוזר.

18. **בעניין ראדה** עמד בית המשפט על השיקולים והאינטרסים השונים אותם צריך בית המשפט להביא בחשבון כאשר הוא מורה על עשיית פעולה בחפץ, שיקולים אשר נכונים אף להפעלת שיקול דעת התביעה טרם הגשת הבקשה. וכך בפסק הדין:

"בבואו להורות על עשיית פעולה כלשהי במוצג חפצי – בין אם מדובר בהוראה להורות על המשך שמירתו בתיק בית המשפט, החזקתו בידי רשות כלשהי, מסירתו לידי אדם פרטי וכיוצא באלה – נתון לבית המשפט מרחב שיקול דעת להכריע בכך תוך איזון בין האינטרסים השונים העומדים על הכף, בצירוף נסיבותיו הקונקרטיות של כל מקרה ומקרה. נסיבות אלה, אפשר שתהיינה קשורות לחומרת התיק, הערך הראייתי של התפוס (בין היתר בשים לב אם הנידון הודה בביצוע העבירה או הסכים להשמדת המוצג), האם פסק הדין כבר חלוט, סוג המוצגים בהם מדובר, היכולת לשמור על ערכם הראייתי, עלות שמירת המוצג, האפשרות לתעד המוצג טרם השמדתו, וזכויות הצדדים הנוגעים בדבר (תביעה, נאשם, נפגע עבירה, בעל החפץ או הטוען לזכות בחפץ). כמו כן, נתונה לבית המשפט הסמכות להורות על תנאים מסוימים שבכפוף להם יימסר החפץ, לדוגמה הוראה על מעשה הדרוש לשמירה על החפץ או הימנעות מעשיית פעולות מסוימות שיפגעו בו." (**עניין ראדה**, בפסקה 44)

19. כמו כן, טרם שיחליט תובע או פרקליט להגיש בקשה כאמור, עליו לוודא מול גורמי החקירה ששמירת החפץ אינה נדרשת לצרכי חקירה בתיקים נוספים.

השמדת תפוס או החזרתו טרם חלוף תקופת השמירה

20. יתכנו מצבים בהם יעלה הצורך להחזיר או להשמיד את המוצג לפני תום תקופת השמירה, בשל סיבות שונות וייחודיות המתקיימות בתיק או בחפץ מסוים.

הנחיית פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 7.16 – שמירת חפצים בתיקים פליליים	
ז' סיון תשפ"ב, 6 יוני 2022	2 בדצמבר 2020

21. בסעיף 5 לתזכיר החוק פורטו מספר שיקולים אשר עשויים להצדיק את אי שמירת החפץ ("המוצג" כלשון התזכיר), שיקולים היפים אף לענייננו:

- 1) עלות שמירת המוצג גבוהה או שמטעמים אחרים, לרבות בשל מאפייניו הפיסיים של המוצג, בנסיבות הענין שמירתו אינה סבירה או מסוכנת;
- 2) ניתן להסתפק בשמירה של חלק מהמוצג או חלק מהמוצגים בתיק;
- 3) לצד שלישי זכות במוצג;
- 4) הוגשה בקשה לחילוט המוצג וקיימים טעמים המצדיקים את החילוט;
- 5) לא צפויה תועלת ראייתית עתידית ממשית בשמירת המוצג;
- 6) הנידון הסכים להשמדת המוצג;
- 7) הנידון הודה בביצוע העבירה במהלך המשפט;
- 8) ניתנה החלטה של בית משפט בנוגע למוצג לפי סעיף 34 לפקודת סדר הדין הפלילי (מעצר וחיפוש) טרם הגשת כתב אישום;
- 9) קיימים שיקולים אחרים אשר בנסיבות העניין גוברים על התועלת שבהמשך שמירת המוצג.

22. משכך, בענייננו של חפץ שטרם הסתיימה תקופת שמירתו על פי הנחיה זו, יש לשקול שיקולים אלה או שיקולים אחרים כגון השיקולים אשר פורטו בעניין ראדה, ולאורם להחליט האם יש להגיש בקשה כאמור לבית המשפט.

23. החלטה להגיש בקשה להחזרת או השמדת חפץ טרם חלוף תקופת השמירה תתקבל באישור פרקליט מחוז או פרקליט בכיר שהוסמך לכך על-ידי פרקליט המחוז, או באישור ראש שלוחת תביעות בחטיבת התביעות של משטרת ישראל.

חפץ שלא שימש כראיה – מתי אין חובה לפנות בבקשה לבית המשפט לצורך החזרתו

24. יובהר כי החובה לפנות לבית המשפט על פי הנחיה זו, חלה גם על מקרים בהם הוגש כתב אישום אך החפץ לא שימש כראיה במשפט. זאת, על אף שסעיף 37 לפסד"פ מתיר להחזיר במקרה כזה את החפץ לאדם שמידיו נלקח מבלי צורך בהחלטת בית משפט, אם לא היה המשפט נגד אדם על עבירה שעבר באותו חפץ או לגביו.

25. עם זאת, בהתקיים התנאים המצטברים הבאים, יכול תובע או פרקליט להורות למשטרה להחזיר את המוצג לאדם מידיו נלקח – אך לא על השמדתו – אף בלא החלטת בית משפט, בהתאם לסמכותו לפי סעיף 37 לפסד"פ:

- א. אין מדובר בתיק המנוי בפסקה 14(א);
- ב. לא התנהל כלל הליך הוכחות בתיק והנאשם הודה במיוחס לו;
- ג. פסק הדין הפך לחלוט;

הנחיית פרקליט המדינה	
הנחיה מס' 7.16 – שמירת חפצים בתיקים פליליים	
ז' סיון תשפ"ב, 6 יוני 2022	2 בדצמבר 2020

ד. אין מדובר בחפץ בעל "ערך פוטנציאלי מזכה" – על פי עניין ראדה, סעיף 37 אינו חל כלל על חפצים בעלי ערך פוטנציאלי מזכה; היינו, חפצים שיש בהם לתרום להגנת הנאשם.

26. בהקשר זה יודגש כי עצם העובדה שנאשם הודה במיחוס לו אינה שוללת את האפשרות שתוגש בקשה למשפט חוזר בעתיד, וכבר היו דברים מעולם. משכך, גם בתיקים אלה יש לשקול את השיקולים המנויים לעיל טרם החלטה האם להחזיר את המוצגים. כן יוער כי שיקולים אלו יוכלו להוביל למסקנה כי ניתן להחזיר את המוצגים, אך למרות הסמכות העצמאית שיש לתובע או לפרקליט, מן הראוי הגיש בקשה בעניין זה לבית המשפט.

הגשת בקשות שלא במעמד צד אחד

27. בקשות לפי הנחיה זו יועברו לתגובת ב"כ הנאשם, בין בדיון בו מתבקשת הבקשה ובין טרם הגשת בקשה כתובה לבית המשפט, ככל הניתן.

פקודת מטא"ר

28. בשולי הדברים נציין כי בעניין ההחזקה והשמירה של חפצים שנתפסו במהלך החקירה, פועלת המשטרה גם בהתאם לפקודת מטא"ר מספר 14.01.45, "תפיסת חפצים הקשורים לעבירה והטיפול בהם", שפורסמה בשנת 2015. על המשטרה להנחות עצמה בהתאם לפקודה זו. זאת, ככל שאין סתירה בינה ובין הנחיה זו.